

щороку на забезпечення державних установ виділяється більше 9 мільйонів гривень, і з кожним роком, враховуючи зростання цін, ця цифра збільшується, але надалі осторонь проблеми енергозбереження залишатися ми не можемо і самотужки будемо шукати альтернативні виходи».

Проблема специфіки функціонування фігуративної практики у журналістських текстах належить до перспективних напрямів соціально-комунікативних досліджень. Підтвердженням тому є впливовеність цих одиниць як прагматичної константи з огляду на контекст повідомлюваного й ситуацію спілкування. Журналістика охоплює різні сфери комунікації, які позначаються на формальних ознаках виражальних засобів. Арсенал художніх прийомів багато в чому залежить від типу видання, аудиторного принципу та авторського потенціалу.

1. Москвин В. П. Тропы и фигуры: параметры общей и частных классификаций / В. П. Москвин // Филологические науки. — М., 2002. — № 4. — С. 75—85.
2. Святовец В. Ф. Словник образотворчих засобів. Тропи та стилістичні фігури : [навч. посіб.] / В. Ф. Святовец. — К. : Інститут журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 2003.
3. Смелкова З. С. Риторические основы журналистики / З. С. Смелкова. — 4-е изд., испр. — М. : Флинта ; Наука, 2006. — С. 131—135.
4. Яцимірська М. Г. Ефективність гіпертексту в масовому комунікуванні / М. Г. Яцимірська // Світові стандарти сучасної журналістики : зб. наук. пр. — Черкаси, 2010. — С. 569—572.

Олена Деяк-Якобишин

ЯВИЩЕ КОЛУМНІСТИКИ: ПРОДОВЖЕННЯ НАУКОВОЇ ДИСКУСІЇ

Стаття відображає теоретичні погляди автора на явище колумністики, пропонуючи нове її трактування.

Ключові слова: журналістика, колумністика, жанр, форма.

Статья отображает теоретические взгляды автора на явление колумнистики, предлагая новую её трактовку.

Ключевые слова: журналистика, колумнистика, жанр, форма.

In the article the theoretical sights of the author on the phenomenon of columnism are displayed, the new treatment of it is offered.

Key words: *journalism, columnism, a genre, the form.*

Актуальність теми дослідження. Після зникнення біполярного світу відбулося переформатування світового інформаційного простору. Внаслідок нової глобальної конфігурації почали відбуватися природні процеси взаємопроникнення, взаємовпливу та взаємозалежності світових шкіл журналістики — насамперед острівної (США, Великобританія, Австралія та їхні географічно-журналістські сателіти), континентальної (країни Європи поза «залізною завісою») і т. зв. пострадянської (зокрема Україна). Наша держава взяла на озброєння американську модель журналістики з акцентом на подання новин. Важкий стан національної економіки спричинив оприлюднення редакціями здебільшого негативу (т. зв. «новин катастроф»). Водночас сильні сторони вітчизняної журналістики — аналітика та публіцистика, які навіть за імперської цензури виживали й користувалися читацьким попитом упродовж майже двохсот років, — в умовах сучасного правового безладу, а також диктату медіавласників і рекламодавців перетворилися на нечисленні прояви мужньої громадянської позиції, гідної відзнаки на рівні Національної спілки журналістів України.

У той же час деякі журналістикознавці, редакційні працівники та представники суміжних із журналістикою наукових дисциплін, які цікавляться проблемами й тенденціями розвитку мас-медіа, почали активно вводити в науковий і публіцистичний дискурс поняття й терміни, за якими стоять явища, притаманні теорії і практиці зарубіжних редакцій і що не мали раніше аналогів на наших теренах. Так, серед українських редакційних професіоналізмів з'явилися «адвєторіал», «фічерс», «лайф сторі», «ток-шоу», «колумніст», «колумністика», «гонзожурналістика», «інфотейнмент», «ед'ютейнмент» тощо. Бажання кожного небайдужого висловитися дуже швидко призвело до того, що відбулося або бездумне, або легковажне змішування жанрів і форм журналістської творчості; викладачі та студенти журналістських підрозділів вищих навчальних закладів почали плутатись у функціях, принципах і навіть самій місії журналістики в суспільстві. На нашу думку, настав час розчищати теоретичні «завали», розпочавши цей процес із таких зрозумілих, на перший погляд, понять, як «колумністика» і «колумніст».

Мета дослідження полягає у з'ясуванні суті понять «колумністика» і «колумніст».

Реалізація поставленої мети у цій науковій статті передбачає розв'язання таких завдань:

1) з'ясувати, чим є «колумністика», — невідомим раніше на наших теренах жанром журналістської творчості чи все-таки формою останньої, у межах якої фрагменти різних жанрів можуть зазнавати конвергенціонального впливу, набуваючи таким чином ознак синкретичності;

2) чи входять до поняття «колумністика» оприлюднені в періодиці щоденники, п'ятихвилинні виступи публіциста на радіо й телебаченні, блоги в Інтернеті та короткі сторінки в соціальних мережах.

Об'єкт дослідження — авторські колонки в пресі, короткохвилинні виступи публіциста на радіо й телебаченні, блоги в Інтернеті й авторські короткі сторінки в соціальних мережах Facebook, Twitter тощо.

Предмет дослідження — жанро- і форматворчі особливості журналістики та складники фахової майстерності.

Огляд наукової літератури стосовно теми дослідження. Свої погляди щодо колумністики у вітчизняній спеціальній літературі висловлювали Л. Звелідовська, О. Морозова, Ю. Нестеренко, Н. Остапенко. Однак їхні теоретичні міркування лежать винятково у площині авторської колонки як жанру — щоправда, так до кінця і не зрозуміло, якого саме: чи то з групи аналітико-публіцистичних, чи то з групи художньо-публіцистичних. У зв'язку із нез'ясованістю означеного питання результати досліджень цих науковців не можна вважати верифікованими.

Дотичні до окресленої проблематики дисертаційні дослідження О. Голік, О. Кирилової, І. Растегара, С. Шебеліста, однак і вони, розглядаючи відповідно взаємозбагачення та взаємодкореляцію жанрів, явище персонального журналізму, колонку редактора в іранській пресі, місце і роль української есеїстики в системі журналістських жанрів, не дають вичерпної відповіді, що ж це за явище — авторська колонка, вона ж колумністика.

Ще далі, на периферію уваги журналістикознавців, переміщуються дисертації, присвячені дослідженням публіцистики конкретних авторів — В. Гренджі-Донського (О. Барчан), І. Дзюби та В. Гавела (Ю. Залізняк), В. Карпенка (О. Лебедева-Гулей), І. Багряного (Н. Шаповаленко), У. Самчука (Р. Радчик), О. Барвінського (С. Романюк), М. Данька (М. Садівничий), Д. Павличка (О. Теребус), О. Забужко, Т. Прохаська, Ю. Андруховича (Н. Стебліна), зрештою, цілої групи українських, російських і білоруських політичних публіцистів (О. Левкова) та ін.

Надійним методологічним підґрунтям слугують сучасні наукові праці, в яких досліджуються питання теорії публіцистики, Й. Лося,

Т. Лиля, Ю. Шаповала, В. Лизанчука, В. Крупського, М. Нечиталюка, О. Кузнецової, В. Шкляра, А. Чічановського, О. Глушка, Ю. Ярмиша та ін. Своєю чергою, їх покривають праці, присвячені теорії журналістики, теорії та методиці журналістської творчості, авторами яких є Д. Прилюк, В. Здоровега, А. Москаленко, Є. Прохоров, С. Корконосенко, Л. Кройчик та ін.

Перспективи дослідження. З'ясування поняття «колумністика» допоможе ясніше й чіткіше викласти один із найбільш важливих розділів теорії журналістики — «Журналістика як галузь творчої діяльності».

Результати дослідження можуть бути запроваджені у навчальний процес при викладанні курсів «Теорія журналістики», «Теорія публіцистики», «Жанри журналістики», «Теорія і методика журналістської творчості», «Журналістська майстерність».

Отже, подібно до того, як ми відцентрово називали джерельну базу дослідження, варто скористатися т. зв. «правилом равлика», яке рекомендується застосовувати під час журналістського і розслідування, і дослідження, та розпочати з першооснов редакційної творчості — теорії журналістики (сюди ж входить і теорія публіцистики). Є. Прохоров, виділяючи «масову інформацію» як центральну категорію журналістики, показує взаємозв'язок із нею інших категорій, які в сукупності становлять систему основних понять науки про журналістику. У нашому випадку нас цікавлять лише ті з них, що безпосередньо причетні до заявленої теми дослідження. Отже, за Є. Прохоровим, класифікація якого заслугоує підтримки, категорія «Функції журналістики» сполучається із категорією «Типи творчості в журналістиці»; категорія «Аудиторія» — із категорією «Види творчості в журналістиці»; категорія «Функціонування» — із категорією «Форми творчості в журналістиці»; нарешті, категорія «Результативність» сполучається із категорією «Жанри творчості в журналістиці» [5, с. 17].

З усіх названих категорій, де додаються слова «творчості в журналістиці», викладачі та студенти журфаків найбільше звертають увагу на жанри і на один з типів журналістської творчості — публіцистичний. Та й тут трапляються різні тлумачення, що пояснюється процесами взаємодіяльності та взаємозбагачення жанрів у журналістській творчості, — це влучно підмітила та спробувала схарактеризувати у своєму дисертаційному дослідженні О. Голік [1]. Усе інше фактично проговорюється як щось зрозуміле.

Результатом такого підходу є термінологічна плутанина. Наприклад, до жанру журналістського розслідування відносять і журналістське дослідження, і аналітичну статтю, і критичну статтю, і критичну кореспонденцію. О. Тертичний у своєму навчальному посібникові «Жанри періодичної преси» називає такі нечувані раніше в науковому журналістському середовищі «жанри», як «гра», «жарт», «версія», «рейтинг», «анекдот», «легенда» тощо [6]. У результаті молоде покоління викладачів, не кажучи вже про студентів, підхоплюють ці «новації» й тиражують «неправильне знання» у медіаосвіті.

Те ж саме стосується поняття «колумністика». Читаємо у науковця О. Голік: «Поширеною стала модифікація есе — есе-колонка — зі сталою рубрикою та місцем на шпальті...» [1, с. 10]; читаємо в С. Шелбіста: «Ближче до журналістики належить есей-колонка (газетна колонка, подана в есеїстичній формі, так звана «колумністика»)» [7, с. 7]; читаємо в Л. Звелідовської та Н. Остапенко: «Повчальною є практика західної журналістики, де публіцистика *трохи змінила* (виділення наше. — О. Д.-Я.) свої функції і перетворилась із способу формування громадської думки на її атрибут, але не втратила особливої образності, текстової оригінальності, громадської злободенності. Можна наслідувати приклад інших країн, де традиційно публіцисти мають власну шпальту, що дозволяє ширше залучати читачів до процесу соціалізації, тобто усвідомлення власної значимості та цінності і, одночасно, відповідальності... Термін шпальта є перекладом англійської «column», тому людей, тексти яких заповнюють цю спеціальну газетну площину, називають колумністами. Електронна енциклопедія Колумбійського університету визначає колумніста як автора есе, що регулярно з'являються у періодиці, зазвичай під сталим заголовком... [...] Іспанський журналістикознавець Карлос Марін у «Посібнику журналіста» наводить визначення авторської шпальти як одного з *жанрів* (виділення наше. — О. Д.-Я.), у якому пишуть колумністи...» [2, с. 132]. О. Морозова та Ю. Нестеренко безпосередньо в заголовках своїх наукових розвідок твердять про колумністику як жанр [3, с. 186—193; 4, с. 178—185].

Чи може колумністика (версія, гра, анекдот, легенда — підставляйте будь-який термін, оголошений «жанром») бути жанром? Для з'ясування цього використаємо аналогію, яка є першим кроком до моделі, що допомагає насправді переконатися у «працездатності» механізму явища, яке існує, функціонує та досліджується. Чи чули ви коли-небудь про такий жанр, як *рейд*? Між тим про рейд знають і пре-

совики, й інтернетники, і радійники з телевізійниками, але чомусь ніхто не стверджує, що це жанр журналістської творчості. Типовий приклад: представники органів місцевого самоврядування разом із представниками ЗМІ йдуть на місцеві ринки з метою з'ясування якості продукції, що там продається, перевірки економічно обґрунтованих цін, встановлення можливих фактів обваження чи обрахування покупців. Як ви гадаєте, в якому жанрі журналісти подадуть відповідний матеріал про цю подію? Пресовики та інтернетники, залежно від інформаційної політики своїх редакцій, можуть використати замітку, розширену замітку, звіт, репортаж, кореспонденцію як жанри оперативного реагування; радійники й телевізійники відповідно — сюжет в інформаційному випуску новин, (радіо-, теле-) звіт, (радіо-, теле-) репортаж, (радіо-, теле-) кореспонденцію. Окрім того, виявлені порушення на ринку (або натяк на них) можуть стати підставою для використання жанрів більш «далекобійних» — аналітичної статті, проблемної статті, постановочної статті, журналістського розслідування, круглого столу, заочного круглого столу, ток-шоу тощо. Але де ж рейд? Чи він не є жанром?

Цілком очевидно, що ні. Рейд є формою, яка використовується у журналістській творчості та реалізовується в одному з традиційних жанрів, названих кількома рядками вище. Те ж саме, на нашу думку, відбувається з колумністикою. Авторська колонка, так само, як і колонка редактора, — це не жанр, а форма, в якій реалізується або певний, «чистий», жанр, або сплав жанрів. Останній випадок заплутує ситуацію, тому що назви такий сплав жанрів не має і назва *форми* моментально й органічно переходить на назву жанру! Те ж саме можна сказати про оприлюднені в періодиці щоденники, п'ятихвилинні виступи публіциста на радіо й телебаченні, блоги в Інтернеті та короткі сторінки в соціальних мережах. Західні теоретики та практики журналістики є великими прагматиками і не виявляють бажання розробляти теоретичні питання углиб, — а дарма, тому що давно відомо: без чіткої теорії не може бути ефективної практики.

Як же автор пропонує назвати новий *жанр у формі* авторської колонки? У тім-то й річ, що нічого нового не потрібно вигадувати. Усе нове, як відомо, є добре забуте старе. Адже існують такі жанри, як публіцистичний роздум чи публіцистичні нотатки. Це справді синкретичні жанри, які зазнають конвергенціонального впливу. В них простежуються фрагменти різних жанрів з усіх трьох груп — інформаційно-публіцистичних, аналітико-публіцистичних і художньо-публіцистичних.

У зв'язку з цим неправомірно, на наш погляд, ставити поряд поняття «колумністика» та «есе» («есей»). Адже останній виступає «чистим» жанром зі своїми ознаками, давно описаними науковцями. Хоча й тут є певна термінологічна плутанина. Коли викладач пропонує першокурсникам написати есе, то він або термінологічно помиляється, або демонструє методичну та методологічну необізнаність: новачки журфаків через відсутність або через брак фахової майстерності не в змозі написати не те що есе, нарис, фейлетон чи памфлет, а й матеріал жанру з групи аналітико-публіцистичних. Це все одно, що всіх журналістів підряд — і практиків, і теоретиків — називати публіцистами. Можна все життя пропрацювати журналістом і не стати публіцистом. Те ж саме, до речі, стосується і колумністів.

1. *Голік О. В.* Взаємкореляція та взаємозбагачення жанрів: новітні тенденції розвитку журналістської творчості : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04 — теорія та історія журналістики / Голік Оксана Василівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. — К., 2009. — 17 с.
2. *Звелідовська Л.* Авторські шпальти письменників: патент на власну думку / Леся Ігорівна Звелідовська, Ніна Філімонівна Остапенко // *Стиль і текст : наук. вид. Ін-ту журналістики Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка.* — К., 2009. — Вип. 10. — 201 с.
3. *Морозова О.* Жанрово-стилістичні особливості авторської колонки / Олена Морозова // *Стиль і текст : наук. вид. Ін-ту журналістики Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка.* — К., 2009. — Вип. 10. — 201 с.
4. *Нестеренко Ю.* Жанр авторської колонки в сучасних періодичних виданнях України / Юлія Нестеренко // *Стиль і текст : наук. вид. Ін-ту журналістики Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка.* — К., 2009. — Вип. 10. — 201 с.
5. *Прохоров Е. П.* Введение в теорию журналистики / Евгений Павлович Прохоров. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1995. — 295 с.
6. *Тертычный А. А.* Жанры периодической печати : учеб. пособ. / Александр Алексеевич Тертычный. — М. : Аспект Пресс, 2000. — 312 с.
7. *Шебеліст С. В.* Особливості розвитку сучасної української есеїстики в системі журналістських жанрів : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04 — теорія та історія журналістики / Шебеліст Сергій Вікторович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. — К., 2009. — 18 с.